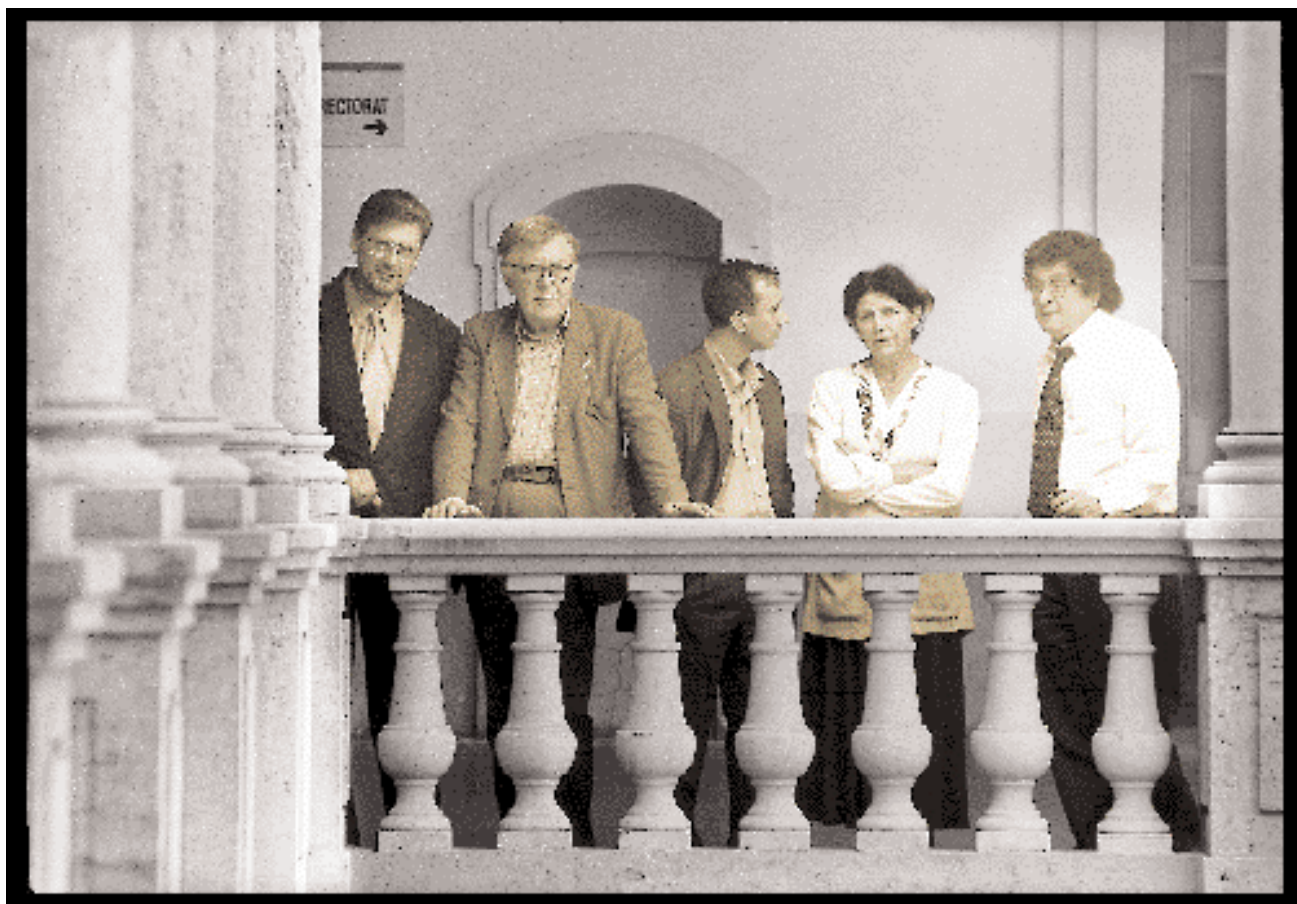

AUSIÀS MARCH: TRADUIR L'INTRADUÏBLE?

Anacleto Ferrer

DE LA TRADUCCIÓ S'HA AFIRMAT AMB FREQUÈNCIA QUE ÉS UNA TASCA INGRATA, JA QUE EXIGEIX MOLT I EN CANVI PROCURA ESCASSOS FRUITS. ENCARA QUE NOMÉS FOS PER AIXÒ ÉS MEREIXEDORA DE RESPECTE I ATENCIÓ. PERÒ ENCARA MÉS; AQUESTA ACTIVITAT ABNEGADA I EXTREMAMENT DIFÍCIL QUE CONSISTEIX A EXPRESSAR EN UNA LLENGUA EL QUE HA ESTAT ESCRIT O EXPRESSAT EN UNA ALTRA TÈ, SEGONS ORTEGA I GASSET, QUELCOM DE "MAGNA EMPRESA: LA REVELACIÓ DELS SECRETS MUTUS QUE POBLES I ÈPOQUES ES GUARDEN RECÍPROCAMENT I TANT CONTRIBUEIXEN A LA SEUA DISPERSIÓ I HOSTILITAT: EN SUMA, UNA AUDAÇ INTEGRACIÓ DE LA HUMANITAT".

APROFITANT LA SEUA PRESÈNCIA AL SIMPOSI INTERNACIONAL SOBRE AUSIÀS MARCH MÈTODE ES VA ASSEURE A CONVERSAR AMB CINQ ESPECIALISTES QUE TENEN EN COMÚ HAVER BREGAT AMB L'OBRA DEL SENYOR DE BENIARJÓ PER FER-LO LLEGIBLE AL PÚBLIC DELS SEUS RESPECTIUS PAÏSOS. ELLS SÓN: ROBERT ARCHER, DE LA UNIVERSITAT AUSTRALIANA DE LA TROBE; MARIE-CLAIRE ZIMMERMANN, DE LA UNIVERSITAT DE PARÍS-SORBONA; ARTHUR TERRY, DE LA UNIVERSITAT ANGLESA D'ESSEX; COSTANZO DI GIROLAMO, DE LA UNIVERSITAT FEDERICO II DE NÀPOLS; I MARCOS CORONEL, DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA.

■ BUSCAR EL LECTOR

Segons Schleiermacher, al seu assaig *Sobre los diferentes métodos de traducir*, la versió és un moviment que es pot interpretar en dues direccions oposades: o es porta l'autor al llenguatge del lector o es porta el lector al llenguatge de l'autor. Terry i Archer no dubten davant el dilema proposat pel teòleg alemany i afirmen quasi al mateix temps que "sempre cal portar l'autor al llenguatge del lector", o per contra es cau fàcilment en la temptació del pastitx o en la "traducció arcaïtzant". Segons el parer de tots dos, això és el que ocorre amb les traduccions d'Ausiàs que el 1986 edità l'Institut Fundació Shakespeare que dirigeix Manuel Ángel Conejero.

Zimmermann: "Cal portar l'autor al llenguatge del lector, però sense fer concessions, ja que només d'aquesta manera el lector podrà entendre el llenguatge del poeta. La qüestió és: prosa o vers. Per mi és un axioma: hem de traduir en vers."

Terry: "Hi ha un gran contrast entre les versions autosuficients i les versions com les meues, que no tenen cap intenció literària, sinó que pretenen ajudar el lector a enfrontar-se amb el text original."

Di Girolamo: "A partir de la meua experiència com a provençalista, crec que puc afirmar

que és quasi impossible traduir poèticament els trobadors: cal fer-ne traduccions que siguin un auxili interpretatiu al text. Pel que fa a Ausiàs March, es pot fer i cal fer un esforç per assolir-ne una traducció literària, però que no siga arcaïtzant. En aquest cas, portar l'autor al llenguatge del lector implica utilitzar

**«AUSIÀS ÉS INTRADUÏBLE.
PER A TAL COSA CALDRIA UN
GRAN POETA», R. ARCHER**

**«CAL PORTAR L'AUTOR AL LLENGUATGE
DEL LECTOR, PERÒ SENSE FER
CONCESSIONS. NOMÉS AIXÍ EL LECTOR
PODRÀ ENTENDRE EL LLENGUATGE
DEL POETA», M.C. ZIMMERMANN**

un llenguatge tan semblant com es puga a l'italià poètic contemporani. En italià ha estat bastant fàcil tot emprant el sistema de versificació anisossil·làbic, que no és el sil·labisme regular que arranca de Petrarca i arriba a les acaballes del segle XIX. Aquest sistema, que permet irregularitats mètriques i ofereix la possibilitat d'alternar l'hendecasil·lab amb l'alexandrí, existeix en la poesia italiana del segle XIII i en la del XX."

Per a Coronel és fonamental que el traductor tinga clar "a quin públic pretén d'arribar, què es persegueix amb cada edició, perquè pot donar-se el cas que per a una determinada edició siga beneficiosa la versió en prosa". Zimmermann postil·la: "Si traduïm en prosa, aquesta hauria de tenir cert ritme." Tothom hi està d'acord.

Di Girolamo: "La traducció de March, dels trobadors o dels poetes grecs, els textos dels quals són molt difícils, sempre és interpretació. Jo crec que una traducció sempre hauria d'anar acompanyada de comentaris. Si totes dues coses s'ajunten, la versió en vers és possible."

Archer: "Allò característic de la poesia de March és el *so*, la seua cruïssa, la seua força, i en ser traduïda se suavitzava. Ausiàs és intraduïble. Per a tal cosa caldria un gran poeta."

■ ELS TRADUCTORS HAN DE SER ESCRITORS?

A propòsit d'aquesta afirmació d'Archer, llegim als nostres invitats les opinions de dos importants escriptors espanyols versats en la traducció. Segons Francisco Ayala, "el requisit primordial per a fer bones tra-

duccions” és que siga “un escriptor qui les faça”. Per a José Mª Valverde, “si el traductor té un estil literari propi, ha d’oblidar-lo completament: els estilistes són incapaços de traduir”.

Terry i Di Girolamo estan d’acord amb Valverde. Di Girolamo posa com a exemple les traduccions que Montale féu de Shakespeare: “Sembren Montale.” Terry matisa: “Crec que els millors traductors solen ser els poetes menors, és a dir, aquells que no tenen un estil massa pronunciat.”

Zimmermann: “Però, malgrat tot, poetes; això és essencial.”

Coronel: “Jo estic d’acord amb tots dos i amb cap dels dos. Traduir és assumir una responsabilitat. Si l’assumeixes has de tenir present que estàs traduint una persona que no ets tu. Traduir és fer recognoscible un text en un idioma que no és el seu propi. Tota traducció és, doncs, un *reconeixement*. El que el poeta posa en una traducció és el *sentit* de la paraula, del so, del ritme, a més de la tècnica. Una traducció és una tècnica, però també una sensibilitat.”

Terry: “Jo crec que l’essencial és transmetre el *to* de veu de l’autor. És necessari imaginar-se una veu capaç de pronunciar les paraules de la teua versió. Aquest és el gran error de les traduccions arcaïtzants: que no pots imaginar-te una veu que pronuncie aqueixes paraules. Des d’un punt de vista una mica més pràctic, jo diria que és essencial traduir les imatges en el mateix ordre en què apareixen a l’original. També en el cas d’Ausiàs March és molt important l’*argumentació*, ja que si no entens l’argument d’un poema tampoc no entens el poema mateix.”

■ INTERESSEN ELS CLASSICS CATALANS?

Finalment, preguntem a aquests cinc professors i tra-

«EL QUE EL POETA POSA EN UNA TRADUCCIÓ ÉS EL SENTIT DE LA PARAULA, DEL SO... ÉS UNA TÈCNICA, PERÒ TAMBÉ UNA SENSIBILITAT», M. CORONEL

«EL GRAN ERROR DE LES TRADUCCIONS ARCAÏTZANTS ÉS QUE NO POTS IMAGINAR-TE UNA VEU QUE PRONUNCIE AQUEIXES PARAULES», A. TERRY

ductors, que ens han acompanyat durant quasi una hora, si als seus països d’origen hi ha interès per la literatura medieval en llengua catalana.

Di Girolamo: “A Itàlia hi ha moltes traduccions de textos medievals, tot i que el públic és limitat. Hi ha una col·lecció anomenada “Biblioteca Medieval”, que és on eixirà el meu Ausiàs March i el Jordi de Sant Jordi de Donatella Siviero. Pel que fa al cas, alguna cosa es mou des de fa vint o deu anys dins el circuit editorial, i crec que el català hi entrarà.”

Zimmermann: “A França també hi ha un interès creixent, des de fa uns deu anys, a les universitats i a les editorials. Hi ha un increment considerable de les traduccions de la poesia catalana moderna que crec que pot arrossegar les obres medievals. Açò és una incitació a realitzar una traducció d’Ausiàs March al francès.”

Archer: “A Austràlia (*riures*) no hi ha res de tot això.”

Terry: “L’únic text medieval que ha tingut bastant èxit a Anglaterra ha estat la traducció del *Tirant*, que fou editada en una col·lecció popular. Quan eren a punt de publicar-la, els editors enviaren uns fulls de propaganda on es llegia: ‘una altra gran novel·la medieval dels editors d’*El nom de la rosa*’” (*més riures*).

Archer: “En un barri molt apartat del centre de Melbourne, jo vaig veure un munt d’exemplars del *Tirant* en una llibreria. Quasi caic d’esquena!”

I qui no? Tant de bo arribe un dia que el professor Robert Archer pugui trobar-se en una llibreria d’un raval de Melbourne, per a sorpresa seua i nostra, un munt d’obres dels nostres poetes clàssics. Sens dubte serà difícil, però amb la dedicació i el bon fer de traductors com els que assistiren al Simposi sobre March, res no sembla impossible. ■

ÉS AUSIÀS MARCH UN POETA HERMÈTIC?

Els nostres interlocutors estan d'acord a afirmar que March és un poeta *diffícil*, però no *hermètic*. Aquest és un tòpic que inhibeix més que ajuda a la lectura de l'obra marquiàna.

Terry: "Hi ha problemes de sintaxi però amb una mica de paciència es poden resoldre."

Zimmermann: "La dificultat està en la sintaxi i, de tant en tant, en el fet d'entendre una paraula i no trobar-ne una d'equivalent en la llengua a la qual tradueixes. Hem d'acceptar la idea de fracàs."

Archer: "La llengua que usava Ausiàs March posava en joc moltes menys paraules que l'actual per a dir les coses. Cada paraula emprada posseeix una gran amplitud semàntica i el traductor ha de decidir quin sentit d'aquesta actualitza. Les paraules "i" i "e", per exemple, es fan servir en una extensa gamma de sentits; poden significar "i", "car", "no obstant"..."

Di Girolamo: "Revelaré un secret: jo he utilitzat més els diccionaris de provençal que els de català. Crec que encara hi ha molts provençalismes en Ausiàs March. Moltes vegades les coses són als textos, davant els nostres ulls, i no les veiem."

«JO HE UTILITZAT
MÉS ELS DICIONARIS DE
PROVENÇAL QUE ELS DE CATALÀ.
CREC QUE ENCARA
HI HA MOLTS PROVENÇALISMES
EN AUSIÀS MARCH», DI GIROLAMO

cuçament volreu." "Troba' és troba o troballa i amb aquesta paraula Ausiàs es refereix a un filtre amorós, perquè Na Monbohí, la dona que anomena al poema, era una alcavota. Aquesta és una figura excepcional perquè hi ha una elisió en la cesura, cosa que es repeteix dues vegades més en l'obra de March."

A.F.

*En manera de semblants paraules comença benenguer,
merceder nostre silenci sempre. El uix ab abundancia
no superflua de aparatellades vjarides los miserables co
sos moments reposen penffaments delictos anostres defan*